

Nyvlavägen i Bälinge

Nyvlavägen i Bälinge

Arkeologisk utredning steg 2

L2025:5553
Bälinge-Nyvla 4:69, 4:2
Uppsala kommun
Uppland

Hans Göthberg

Upplandsmuseets rapporter 2025:21

ISSN 1654-8280

BEARBETNING AV FOTON: Hans Göthberg, Stiftelsen Upplandsmuseet

BEARBETNING AV PLANER: Hans Göthberg, Stiftelsen Upplandsmuseet

OMSLAGSBILD: Schakten grävdes nära Nyvlavägen i en gräsbeväxt yta. Foto mot sydöst, Hans Göthberg, Stiftelsen Upplandsmuseet.

GRANSKNING: Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet

UPPHOVSÄTT: om inget annat anges: Creative Commons licens CC BY. © Lantmäteriet, dnr I2014/00634

GRAFISK FORMGIVNING OCH PRODUKTION: Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet

© STIFTELSEN UPPLANDSMUSEET, 2025

Upplandsmuseet
Drottninggatan 7, 753 10 Uppsala
Telefon 018-169100
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

Sammanfattning	6
Inledning	7
Bakgrund	8
Syfte, metod och genomförande.....	8
Topografi, fornlämningsmiljö och tidigare undersökningar	8
Utredningsresultat	10
Schakt	11
Arkeologiska objekt.....	12
Fynd.....	13
Diskussion och utvärdering	14
Administrativa uppgifter	15
Litteratur	16
Lantmäteriakter.....	16
Referenser	16
Bilagor	17
Bilaga 1 – Schaktlista	17
Bilaga 2 – Lista över arkeologiska objekt.....	17
Bilaga 3 – Fyndlista.....	17

Sammanfattning

Stiftelsen Upplandsmuseets Avdelning för arkeologi utförde under september 2025 en arkeologisk utredning steg 2 med schaktgrävning inom fastigheterna Bälinge-Nyvla 4:69 och 4:2 i Uppsala kommun. Anledningen till arbetet var planer på att lägga om en del av Nyvlavägen i en ny dragning.

Utredningsområdet låg invid Nyvlavägen och dess södra del utgjordes av flack, gräsbevuxen mark som tidigare varit åkermark. Den norra halvan av utredningsområdet var uppgrusad och visade spår av att vara utschaktad, samt hade tills nyligen

använts för uppställning av containrar. Dessutom fanns en stor upplagd jordvall och en infartsväg inom denna del av utredningsområdet.

Schakt kunde endast grävas i den södra delen av utredningsområdet. I dessa påträffades endast en ugn som uppvisade stora likheter med lämningar som undersöktes 2024 strax norr om platsen. De hade sentida dateringar. Inga förhistoriska lämningar påträffades, vilket innebär att den södra avgränsningen av den boplats som undersöktes 2024 inte kunde fastställas. Troligen har den varit belägen inom den yta som var utschaktad.

Inledning

Stiftelsen Upplandsmuseets Avdelning för arkeologi genomförde under september 2025 en arkeologisk utredning steg 2 inom fastigheterna Bälinge-Nyvla 4:69 och 4:2 i Uppsala kommun (Figur 1). Arbetet gjordes för OBOS Bostadsutveckling AB efter beslut från Länsstyrelsen i

Uppsala län, dnr 1734-2025. Arbetet föranleddes av planer på att lägga om delar av Nyvlavägen med en ny sträckning. Upplandsmuseets projektledare var Hans Göthberg, som också författat rapporten.

Figur 1. Översiktskarta som visar utredningens plats i Bälinge jämfört med norra delen av Uppsala. Skala 1:60 000.

Bakgrund

Utredningen för Nyvlavägen var belägen i den nordvästra utkanten av Bälinge. I denna del av Bälinge finns småhusbebyggelse och nya bostadsområden planeras.

Syfte, metod och genomförande

Utredningens syfte var att klarlägga om idag okända fornlämningar kommer att beröras av det planerade arbetsföretaget. Utredningen skulle preliminärt avgränsa nyupptäckta fornlämningar inom utredningsområdet. Den arkeologiska utredningen skulle också identifiera, motivera och antikvariskt bedöma både kända och nyupptäckta fornlämningar samt övriga kulturhistoriska lämningar. Resultaten av utredningen skulle också kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag för eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultaten skulle också kunna användas som underlag i företagarens planering.

Utredningen steg 2 bestod av att schakt grävdes med grävmaskin inom utredningsområdet. Schakten grävdes med enkel skopbredd ned till orörd mark.

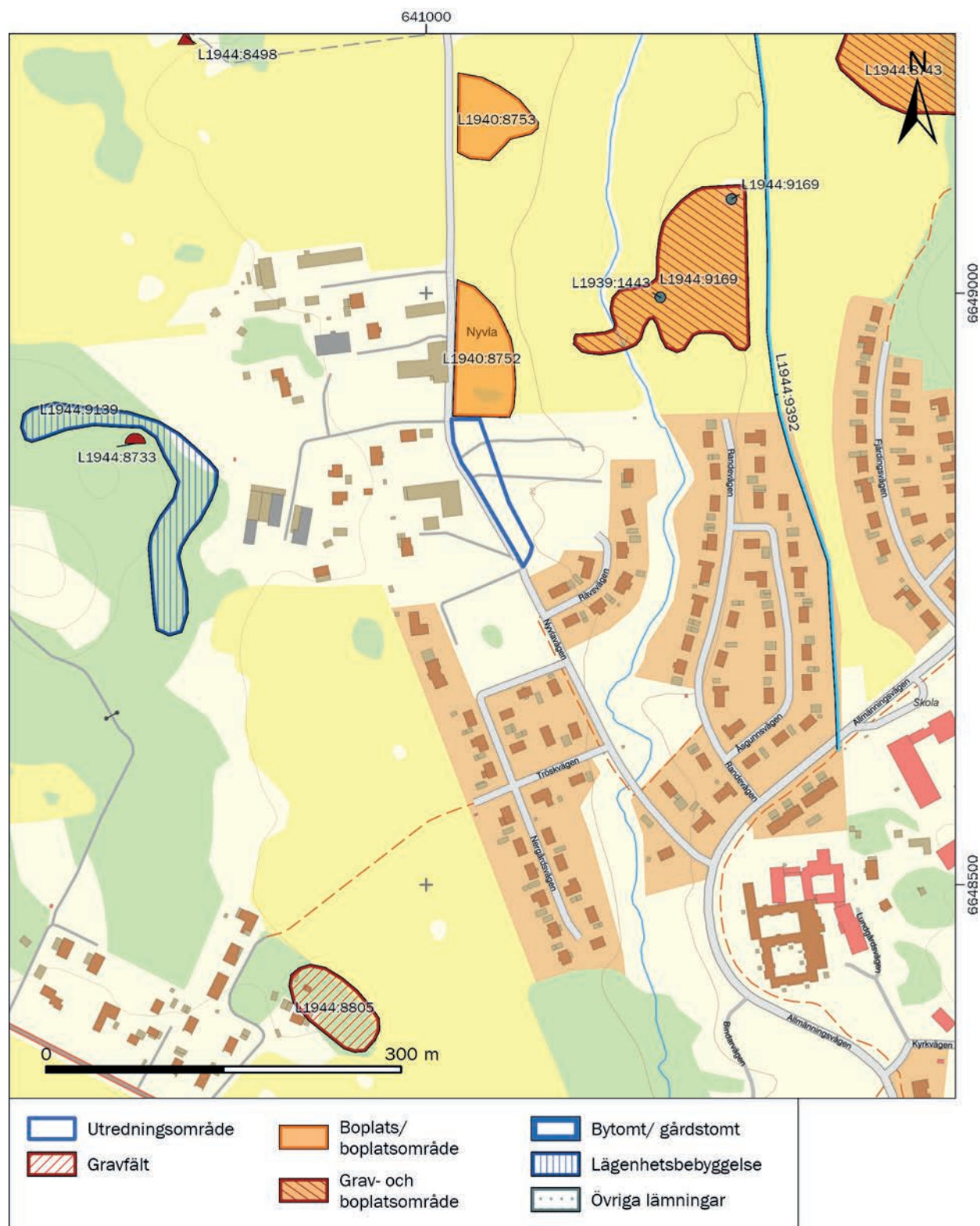
Schakt och arkeologiska objekt mättes in med GPRS med nätverks-RTK. Dokumentation i form av beskrivningar gjordes digitalt och fotografering gjordes med digitalkamera. I Kulturmiljöregistret (KMR)/Fornsök registrerades och beskrevs nyupptäckt lämning.

Topografi, fornlämningsmiljö och tidigare undersökningar

Bälinge-Nyvla ligger på slätten norr om Uppsala vid gränsen mellan odlingsmark och impedimentmark. Nivåerna inom utredningsområdet ligger strax över 25 meter över havet. I Bälingebygden finns talrika fornlämningar som gravar, gravfält och skärvstenshögar (Figur 2). Fornlämningarna vittnar om en omfattande närvaro från bronsålder och järnålder fram till vår tid.

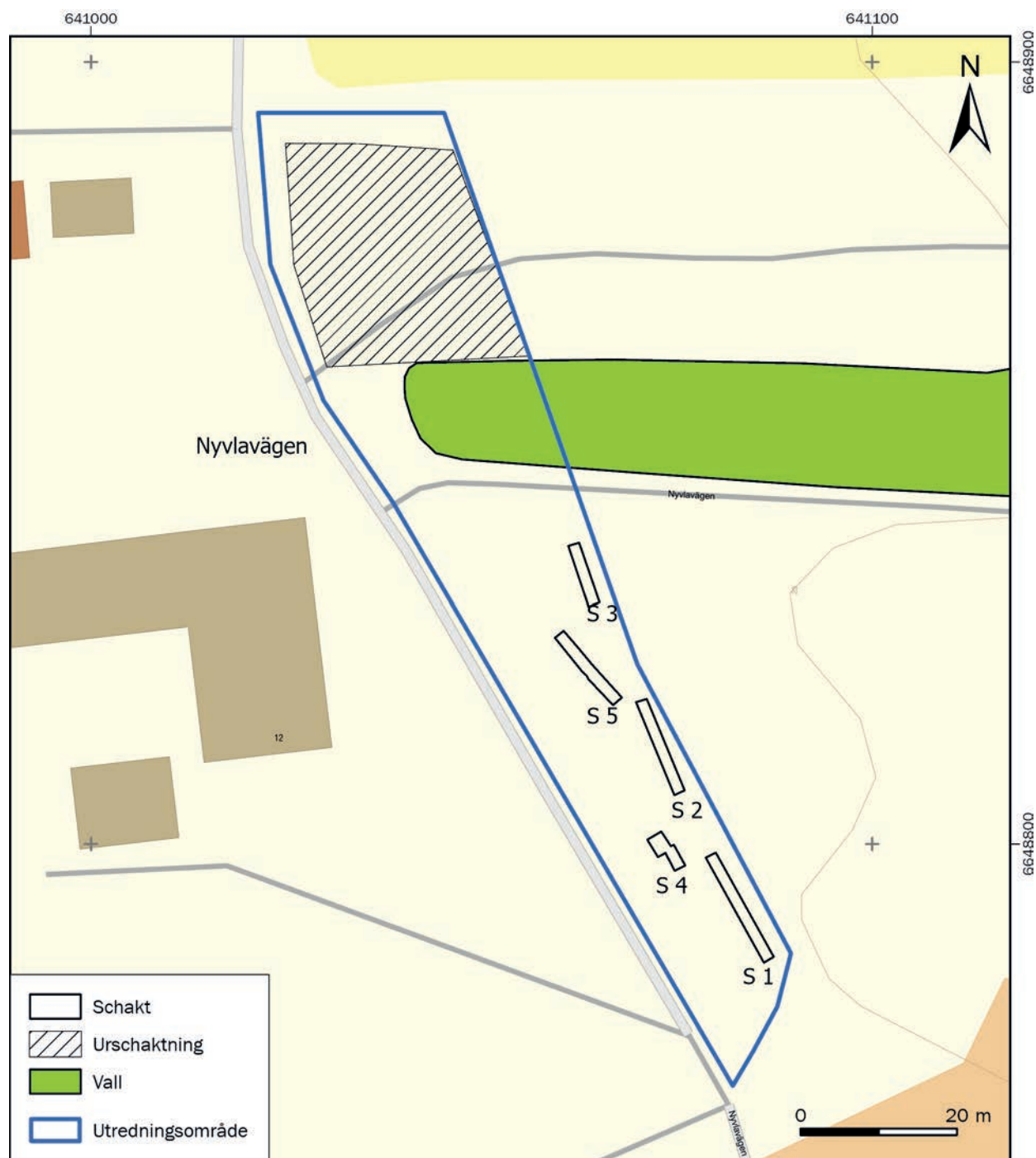
Omedelbart norr om utredningsområdet ligger det år 2024 undersökta boplatsoområdet L1940:8752 (Figur 2). Där fanns boplatslämningar från såväl äldre som yngre järnålder och senare tider. Lämningarna kunde inte avgränsas söderut inom den undersökta ytan (Hennius 2025). Lämningen ansågs därför kunna fortsätta inom det aktuella utredningsområdet.

Att döma av lantmäterikartor från 1690 och 1770 ligger dessutom utredningsområdet i likhet med undersökningen 2024 i nära anslutning till Nyvlas tidigare byläge, eftersom byns gårdar låg på den västra sidan av Nyvlavägen.

Figur 2. Plan över fornlämningar i anslutning till utredningsområdet. Skala 1:5 000.

Utredningsresultat

Figur 3. Plan över utredningsområdet med urschaktad yta och vall i den norra delen samt grävda schakt i den södra delen. Skala 1:800.

Utredningsområdet ligger direkt öster om Nyvlavägen (Figur 3). Enligt äldre kartor har området utgjorts av åkermark. Ytans norra del är idag uppgrusad och har fram till nyligen använts som en uppställningsyta för bland annat containers. Mot norr avgränsades den grusade ytan av en trädridå och mot söder av en 14 meter bred och minst 1,6 meter hög jordvall. Söder om vallen korsades utredningsområdet av en asfalterad infartsväg till en villa.

Utredningsområdets södra del var gräsbevuxet och sluttade mycket svagt mot öster. I den gräsbevuxna marken öster om utredningsområdet fanns en förhöjning som av allt att döma består av upplagda jordmassor, vilket antyder att marken har modellerats efter att den upphörde att vara åkermark.

Vid utredningsområdets norra kant fanns spår av en gammal schaktning, då markytan i trädridån låg 0,3 meter högre än marknivån inom utredningsområdet. Dessutom var ytan täckt med påfört grus, varför urschaktningen följaktligen har varit ännu djupare, möjligen 0,5 meter djup att döma av uppgifter från den tidigare markägaren. Ytan mellan trädridån och jordvallen är därför att

betrakta som en störning, där eventuella lämningar har förstörts. Inom den södra delen av utredningsområdet fanns stråk med ledningar av olika slag, främst längs Nyvlavägen och den infartsväg som korsar området i norr. Den urschaktade ytan tillsammans med jordvallen, infartsvägen och ledningsstråken innebar relativt stora begränsningar av vilka delar av utredningsområdet där det var möjligt att gräva schakt.

Storleken på utredningsområdet var 2 600 m², men störningen, vallen, infartsvägen och ledningsstråken innebar att omkring 1 100 m² i utredningsområdets södra del i praktiken var tillgängligt för schaktning.

Schakt

I områdets södra halva grävdes fem schakt med grävmaskin (Figur 3 och 4). Schakten var 5–15 meter långa, 1,4–2,1 meter breda och 0,3–0,4 meter djupa (Bilaga 1). Deras sammanlagda yta uppgick till 77 m². Det motsvarar 3 % av hela utredningsområdet och 7 % av den i praktiken tillgängliga delen av utredningsområdet.

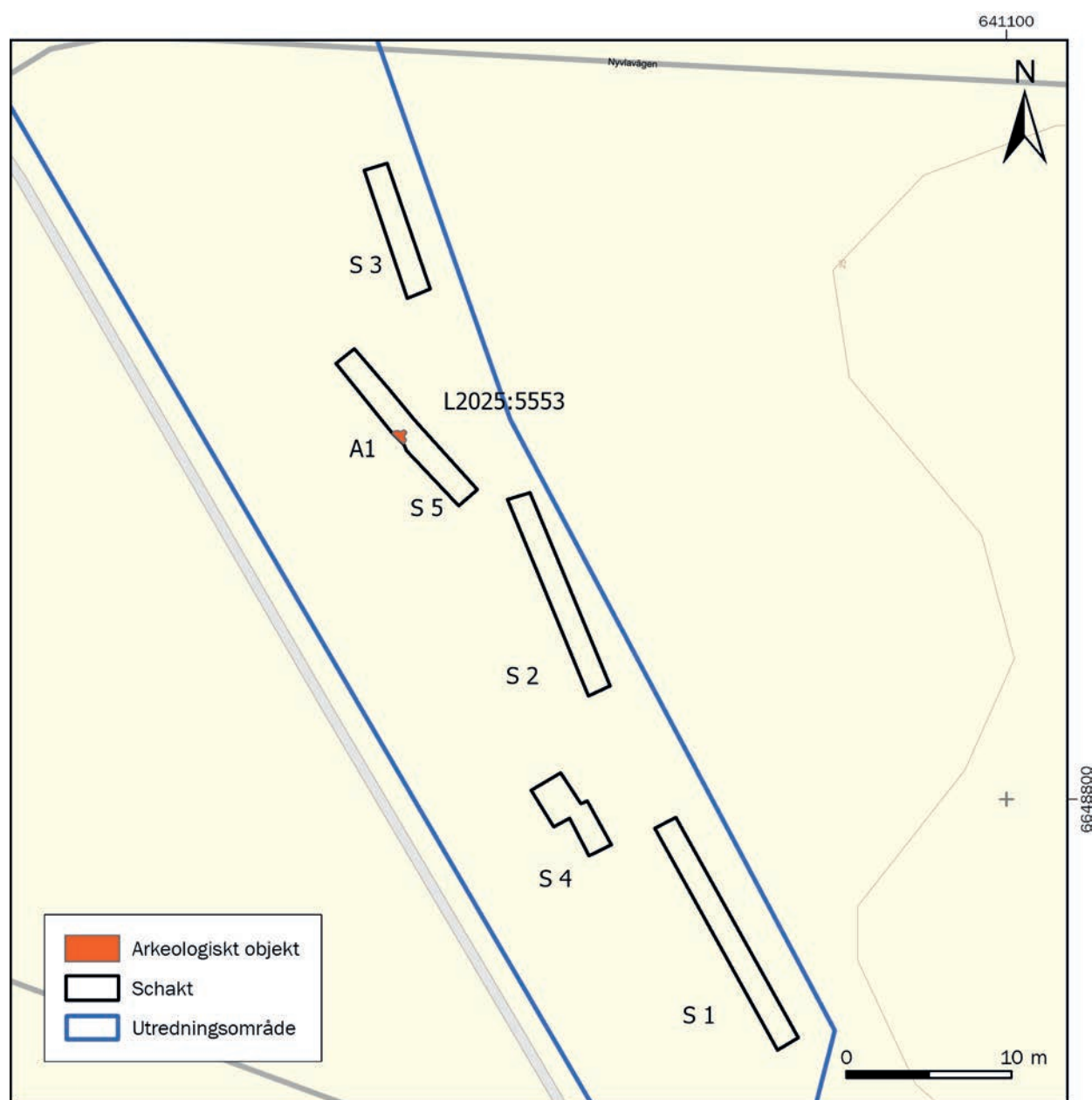
Figur 4. Schakten grävdes i en flack gräsbevuxt yta invid den nuvarande Nyvlavägen. Foto mot nordväst, Hans Göthberg, Stiftelsen Upplandsmuseet.

I de fem schakten utgjordes fyllningen av matjord med inslag av enstaka stenar. Matjorden innehöll också enstaka inslag av träkol och fragment av trä och tegel. Ibland fanns även inslag av grus. I samtal med den tidigare fastighetsägaren framgick också att jord och annat material hade påförts när åkermarken omvandlades till en klippt gräsbevuxen yta. Det naturliga avsatta underlaget utgjordes av glacial lera.

Arkeologiska objekt

I schakt 5 påträffades det arkeologiska objektet A1, en yta med kol, sot och stora inslag av rödbränd lera (Bilaga 2). Den hade närmast rundad form och 0,9 × 0,4 meter stor med ett 0,3 meter långt utskott i nordöst (Figur 5 och 6). Objektet fortsatta utanför schaktkanten. I anslutning till objektet påträffades ett större fragment av tegel (F1). Inga prov för analyser togs.

Förekomsten av träkol, sot och rödbränd lera i A1 talar för att det var fråga om en ugn. Lämningen har motsvarigheter från undersökningen år 2024 av L1940:8752.

Figur 5. Plan över schakt och arkeologiska objekt inom utredningsområdets södra del. Skala 1:400.

Figur 6. Kol, sot och rödbränd lera kännetecknade A1, vilken tolkats som resterna efter en ugn. Foto mot söder, Hans Göthberg, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Fynd

Det enda fyndmaterial som påträffades vid utredningen var ett stycke tegel (F1) som framkom vid rensningen av ugnen A1. Det var ett oregelbundet och relativt stort fragment av en tegelsten, med

enbart en liten del av ytans var bevarad (Bilaga 3). Fyndet har gallrats eftersom det framkom i en relativt sentida kontext.

Diskussion och utvärdering

Den enda lämning som påträffades inom utredningsområdet var en ugn. Vid undersökningen år 2024 inom L1940:8752 påträffades fyra ugnar med ungefär samma fyllning, storlek, rundad form med utskott. Från dessa ligger ¹⁴C-dateringar i 1800-tal. Termisk analys av bränd lera från ugnarna visade att temperaturer på omkring 750 °C hade uppnåtts. Detta i kombination med den sen-tida dateringen utesluter att det kan vara ugnar för framställning av keramik eller tegel. Snarare kan de ha varit avsedda för rostning eller annan bearbetning av spannmål eller andra grödor (Hennius 2025 s. 30).

Lämningen från utredningsområdet har registrerats i Fornreg som L2025:5553 med typbeteckningen Boplatslämning övrig. Den har fått den antikvariska bedömningen Övrig kulturhistorisk lämning, eftersom de motsvarigheter som undersöktes år 2024 hade ¹⁴C-dateringar till 1800-tal.

Rumsligt sett har både ugnarna som påträffades 2024 som den som framkom vid den nu aktuella utredningen en rumslig anknytning till Nyvlas byläge. Det kan tyda på att de är spår av en verksamhet som varit knuten till bebyggelsen, men som sköttes på något avstånd.

Frånvaron av boplatslämningar av förhistorisk karaktär som härdar och stolphål från i schakten från utredningen var lite förvånande, eftersom anläggningstätheten var relativt stor inom den södra delen av den yta som undersöktes år 2024. Det var i detta sammanhang oturligt att den norra delen av utredningsytan utgjordes av en utschaktad yta, en upplagd jordvall och en infartsväg. Det bör innebära att den södra gränsen för boplatssområdet L1940:8752 måste ha gått i utredningsområdets norra kant eller norra del. Att det inte fanns några boplatslämningar i den södra delen av utredningsområdet kan vara en avspegling av att de flacka markerna kunnat vara utsatta för översvämningar av vattendraget öster om Nyvla. En liknande zon med få eller inga lämningar öster om L1940:8752 konstaterades också vid undersökningen 2024.

Inom utredningsområdet fanns därmed inga avspeglingar av fornlämningsmiljön som ses genom synliga lämningar på backar i närheten och undersökta lämningar. En förklaring är att den norra halvan av utredningsområdet har skadats av en utschaktning med efterföljande uppgrusning. Den innebar att avgränsningen mot söder av boplatss L1940:8752 inte kunde fastställas.

Administrativa uppgifter

Uppdragsnummer Fornreg: 202500688

Plats: Bälunge-Nyvla 4:69 och 4:2, Bälunge socken, Uppsala kommun

Fornlämningsnummer: L2025:5553

Fornlämningstyp: Boplatslämning övrig

Typ av undersökning: Arkeologisk utredning steg 2

Orsak till undersökning: Planerat vägbygge

Företagare: OBOS Bostadsutveckling AB

Fältarbetsperiod: 17 september 2025

Upplandsmuseets projektledare: Hans Göthberg

Upplandsmuseets personal: Johanna Svärd

Upplandsmuseets diarienummer: 232-2025

Upplandsmuseets projektnummer: 80 024

Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum: 1734-2025 (2025-05-19)

Koordinat- och höjdsystem: SWEREF 99 TM

Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv.

Fynd: 1 fyndpost som gallrades.

Referenser

Litteratur

Hennius, Andreas. 2025. Bälinge-Nyvla. Förhistoriska och historiska lämningar. Upplandsmuseets rapporter 2025:05.

Lantmäteriakter

Lantmäteristyrelsens arkiv

Bälinge socken

Nyvla

Ägomätning	1690	A18:76-77
------------	------	-----------

Storskifte	1770	B10-45:1
------------	------	----------

Bilagor

Bilaga 1 – Schaktlista

Schakt	Längd (m)	Bredd (m)	Djup (m)	Yta (m²)	Ark. objekt	Figur
1	15	1,4	0,35	22	–	x
2	12,8	1,4	0,4	18	–	X
3	8,2	1,4	0,45	12	–	X
4	5,3	2,1	0,4	9,5	–	X
5	11,4	1,4	0,4	17	A1	x

Bilaga 2 – Lista över arkeologiska objekt

Kontext Id	Typ	Storlek (m)	Djup (m)	Beskrivning
1	Ugn	0,9 × 0,4	–	Kol, sot, stora inslag av rödbränd lera. Fortsätter utanför schaktkant.

Bilaga 3 – Fyndlista

Fnr	Kontext	Material	Sakord	Storlek mm	Antal.	Antal frag.	Vikt (g)	Anmärkning
1	1	Tegel	Tegel	91 × 60 × 40	1	1	160	Gallrad